

Худа В.Ю.

студент юридичного факультету

Науковий керівник: Саско О.І.

кандидат юридичних наук, доцент,

*Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Процес розбудови правової держави є досить складним процесом та довготривалим процесом, а також обов'язково вимагає відповідних змін в системі кримінального судочинства України. Досвід реалізації судово-правової реформи в нашій державі показує, що реформування кримінального судочинства є несистемним, фрагментарним явищем, яке характеризується малоєфективними змінами.

Для ефективного вирішення проблем, які існують на даному етапі, та зміни орієнтирів кримінально-процесуальної діяльності повинна безпосередньо торкнутися багатьох правових інститутів науки кримінального процесу, але зважаючи на вагу доказування в структурі кримінально-процесуальної діяльності, перегляд саме його методологічних основ є особливо актуальним питанням.

Фундаментальною частиною кримінального процесу завжди залишається процес доказування, важливість якого важко переоцінити. Саме в процесі доказування з'ясовуються основні обставини кримінального правопорушення, а саме чи мала місце в дійсності подія кримінального правопорушення, чи є винуватою у скоєнні кримінального правопорушення особа, що є підозрюваним, обвинуваченим, чи є підстави для закриття кримінального провадження та чи існують обтяжуючі чи пом'якшуючі обставини.

Важливість цієї проблематики підтверджується і численними роботами процесуалістів. Зокрема, варто звернути увагу на наукові

праці таких учених, як: Ю.П. Аленін, Прилуцький П.В., Грошевий Ю.М., Молдован В.В. та ін.

Гносеологічний характер доказування у кримінальному процесуальному праві полягає у тому, що в процесі доказування пізнається подія злочину через сформовані у кримінальному провадженні докази [4, с. 185].

Доказування складається із процесуальної діяльності спрямованої на обґрунтування позиції обвинувачення, інтерпретацію фактів, яка полягає у нерозривному зв'язку чуттєвого-практичного та гносеологічного доказування, збирання, перевірки та оцінки доказів та прийняті на їх основі обґрунтованих процесуальних рішень [1, с. 162].

У Кримінальному процесуальному законі безпосередньо процесу доказування присвячено статті 91-94, що визначають, які обставини підлягають доказування, коло суб'єктів на яких покладено обов'язок доказування та визначено порядок збирання та оцінки доказів.

Проблеми безпосередньо пов'язані із здійсненням процесу доказування у кримінальному процесуальному праві пов'язані із відсутності нормативного закріплення визначення понять та встановлення їх змісту.

У Кримінальному процесуальному кодексі України відсутнє нормативно закріплене визначення поняття доказування та межі доказування. Лише внаслідок дослідження кримінальної процесуальної доктрини можна визначити дефініцію поняття доказування.

Саме тому виникають проблеми у розумінні процесу доказування та визначення його ролі та змісту в кримінальному провадженні, адже у доктрині не існує однозначності його визначення.

Поняття доказування та предмету доказування не знаходить свого вираження в нормах Кримінального процесуального кодексу України [3, с. 42]. В статті 91 цього Кодексу визначено обставини, що підлягають доказуванню. Ця стаття є орієнтовною і загальною, оскільки в кожному конкретному провадженні існує необхідність в дослідженні різної сукупності обставин, які не обмежуються тими, що передбачені статтею 91 Кримінального процесуального кодексу України.

Важливим питанням є формування певних методологічних стандартів доказування, що стосуються розкриття конкретних злочинів. Такі стандарти доказування можуть відрізнятися від виду процесуального порядку ходу кримінального провадження, особливості складу суб'єктів доказування, які беруть участь у провадженні та нормативних критеріїв достатності доказів у їх сукупності. Також шляхом запровадження стандартів доказування було б можливим створення правил визначення допустимості доказів залежно від способу проведення процесуальних дій.

Поняття «стандарт доказування» широко використовується у англо-саксонських країнах і означає правила оцінки сукупності доказів та формування інформації, що стане підставою для прийняття процесуального рішення [5, с. 102].

Існує два стандарти: звичайний та особливий. Звичайний стандарт доказування є простою рівновагою імовірності, а особливий стандарт полягає у встановленні таких знань, які будуть лежати «за межами розумних сумнівів».

Стандарт доказування є гнучким, оскільки його застосування залежить від тяжкості скоєного кримінального правопорушення та особливостей збирання, перевірки і оцінки доказів.

Запровадження у кримінальне процесуальне право категорії «стандарт доказування» забезпечило б становлення певної моделі процесуального доказування і за своїми зовнішніми характеристиками збігався б з поняттям кримінальної-процесуальної форми [2, с. 302].

Стандарти доказування повинні формуватися у відповідності до принципів кримінального процесуального права. Принципи повинні мати фундаментальне значення для розуміння прав та обов'язків учасників кримінального процесу як суб'єктів доказування.

Важливо наповнити зміст стандартів доказування логічними та психологічними прийомами, специфікою обґрунтування переконливості тези захисту або обвинувачення в суді, а також правилами розподілу обов'язку доказування на досудових та судових стадіях.

Стандарти доказування також мають містити тактично-методологічні рекомендації щодо здійснення процесу доказування окремих груп злочинів. Правила оцінки доказів також необхідно

передбачити стандартами доказування, проте вони повинні бути лише загальними і такими, які могли б проектуватися на кожне окреме кримінальне провадження і допомогти виносити обґрунтовані та вмотивовані процесуальні рішення.

Шляхами вдосконалення правового регулювання процесу доказування в кримінальному процесуальному праві України на нашу думку є необхідність посилення ролі сторони захисту в доказуванні, а саме:

1) закріпити обов'язок суду задовольняти наступні клопотання сторони захисту: про допит свідків; про здійснення судового виклику певних осіб до суду для допиту, якщо у неї виникнуть труднощі щодо забезпечення їх присутності; про витребування певних речей чи документів, які вона не може отримати самостійно;

2) внести зміни до ч. 1, 2 ст. 349 КПК України, які сприятимуть тому, що в ухвалі суду буде міститися порядок (послідовність) дослідження доказів, визначений саме учасниками судового провадження, які подають докази до суду, а не волею головуючого.

На нашу думку, в КПК України необхідно передбачити право суду виступати ініціатором питання про визнання доказів недопустимими, що відповідає тій керівній ролі, яка відведена йому у змагальному кримінальному провадженні.

Незважаючи на те, що законодавець у чинному КПК України не включив суд до кола суб'єктів збирання доказів поряд з сторонами кримінального провадження, потерпілим, не назвав суд серед суб'єктів, на яких лежить обов'язок всебічно, повно та неупереджено дослідити обставини кримінального провадження (ч. 2 ст. 9 КПК України), суд є суб'єктом доказування у вузькому значенні. Адже на нього законом покладений обов'язок ухвалювати законні, обґрунтовані і вмотивовані рішення. Якщо говорити про процесуальні дії суду, які спрямовані на збирання доказів, і які підтверджують чи спростовують доказ, який перевіряється, то вони не утворюють зміст такого елементу доказування як збирання доказів, а є способом перевірки доказів.

У Кримінальному процесуальному кодексі України немає закріплення визначення понять доказування, предмет доказування та межі доказування. Нормативне визначення цих понять забезпечить

однаковість у визначенні цілей, завдань та рамок процесу доказування у кримінальному провадженні.

Можливим шляхом вдосконалення правового регулювання процесу доказування є створення та нормативне закріплення стандартів доказування, які б допомогли швидко та якісно здійснити процес доказування у кримінальному провадженні. Стандартами доказування є тактичні та методологічні рекомендації щодо здійснення процесу доказування в кримінальному провадженні.

Потрібно передбачити право суду на внесення сторонам кримінального провадження пропозиції про подання додаткових доказів на підтвердження чи спростування будь-якої обставини, яка відноситься до предмету доказування, та, яка, на його думку, є недостатньо дослідженою. Така пропозиція повинна реалізовуватись ним виключно на завершальному етапі судового розгляду після з'ясування обставин кримінального провадження та перевірки їх доказами, а також після вирішення клопотань сторін про доповнення судового розгляду, якщо такі були подані.

Для встановлення оптимального співвідношення активності сторін та суду в дослідженні доказів, уникнення негативних наслідків, які може спричинити ініціативна діяльність суду, зменшення ризику передчасного захоплення суду лише однією версією та відповідно формування обвинувального ухилу, забезпечення суду можливості усувати сумніви, які в нього виникли, пропонується в кримінальному процесуальному законі передбачити положення, яке закріплюватиме умову, за наявності якої суду буде надано право на вчинення з власної ініціативи процесуальних дій з метою перевірки наявних в справі доказів, а саме: лише після того, як буде вичерпана активність сторін в дослідженні доказів (право суду проявляти ініціативу виключно в субсидіарному (додатковому, другорядному) порядку).

Список використаних джерел:

1. Грошевий Ю.М. Докази і доказування у кримінальному процесі : наук.-практ. посіб. / Ю.М. Грошевий, С.М. Стахівський. – К.: КНТ, 2006. – 192 с.

2. Іщенко В.М. Перспективи формування стандартів доказування у сучасному кримінальному процесі України / В.М. Іщенко // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 301-305.

3. Молдован В.В. Порівняльне кримінально-процесуальне право: Україна, ФРН, Франція, Англія, США / В.В. Молдован, А.В. Молдован. – К.: Юрінкомінтер, 1999. – 199 с.

4. Прилуцький П.В. Доказування як засіб пізнання об'єктивної дійсності в кримінальному процесі / П.В. Прилуцький // Вісник Запорізьк. нац. ун-ту. Юридичні науки. – 2006. – № 2. – С. 184-191.

5. Решетникова И.В. Доказательственное право Англии и США / И.В. Решетникова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Городец, 1999. – 245 с.